

Stjepan ADŽIĆ, **Okružnice i dopisi**, Sabrana djela II. (priredila Anica Bilić), Duhovno hrašće, Drenovci, 2010., 177 str.

Okružnice i dopisi drugi je od tri sveska *Sabranih djela* Stjepana Adžića (1730.–1789.) koja je objavilo *Duhovno hrašće* iz Drenovaca, a kojima se nastoji osvijetliti te znanstvenoj ali i široj publici približiti rad ovoga predstavnika hrvatskoga latinizma 18. stoljeća. Za razliku od prvoga sveska *Proznih djela* i trećega *Prigodnica* koji Adžića predstavljaju ponajprije kao vjerskoga pisca, *Okružnice i dopisi* pružaju uvid u njegovu službu vanjskoga vikara pečuskoga biskupa u Slavoniji te ovdje objavljeni dokumenti mogu poslužiti kao vrijedan povijesni izvor.

U prvome dijelu ove knjige »Okružnice i dopisi« (7–85) objavljena su pedeset i četiri dokumenta koja se čuvaju u Franjevačkom samostanu u Šarenggradu i koja obuhvaćaju cijelo razdoblje Adžićeva vikarijata pa je tako prvi dokument iz 1761. godine, dakle iz godine kada je pečuški biskup Juraj Klimo Adžića imenovao svojim izvanjskim vikarom i pomoćnikom u Slavoniji, a posljednji je iz 1781. godine, kada je konačno razgraničenjem između Pečuške i Đakovačke i Srijemske biskupije vikarijat prestao postojati. Dokumenti su objavljeni na hrvatskom jeziku, a prijevod s latinskoga napravio je Stjepan Sršan.

Riječ je o kraljevskim, biskupskim i vikarskim okružnicama i dopisima koji svojim raznovrsnim sadržajem pružaju uvid u različite vidove, u prvom redu crkvene i vjerske povijesti istočne Slavonije i zapadnoga Srijema u drugoj polovini 18. stoljeća. Dokumenti su kronološki uglavnom ujednačeno raspoređeni, odnosno redovito je riječ o jednom ili dva dokumenta godišnje uz poneku iznimku. Najviše je vikarskih okružnica i dopisa, tj. onih dokumenata koje je sastavio i župnicima na području svojega vikarijata uputio sam Stjepan Adžić, a broj kraljevskih i biskupskih dokumenata znatno je manji. Sam se Adžić, međutim, vrlo često pozivao na odredbe Kraljevskog Veličanstva ili biskupa, što upućuje na uobičajenu praksu prema kojoj su kraljevske odredbe putem Namjesničkoga vijeća prenošene na biskupski ured te dalje vikaru za sve župnike.

Nekoliko je tematskih područja kojima okružnice i dopisi mogu poslužiti kao vrijedan izvor. Budući da se u spomenutim spisima nalazi niz činjenica koje se odnose na praktičan vid

Adžićeve službe, na osnovi njihove analize moguće je utvrditi obilježja službe vanjskoga vikara u onodobnim konkretnim povijesnim okolnostima, ali se osim toga općeg vida jasno ocrtavaju i kvalitete samoga Stjepana Adžića kao crkvenoga službenika, vanjskoga vikara i župnika. Također, ovi dokumenti sadrže podatke koji pružaju uvid u crkveni život iznutra, gdje se u komunikaciji viših lokalnih crkvenih vlasti prema nižim razinama ocrtavaju potrebe i namjere vezane uz praktičnu organizaciju Crkve na terenu. Adžić je kao vikar bio dužan redovito i savjesno nadzirati svećenstvo na svome području te se brinuti da se očuvaju crkveni duh i disciplina. Taj se vid vikarske dužnosti razabire u dokumentima u kojima se spominju propusti župnika ili problemi s kojima su se župnici susretali te se daju naputci za njihovo rješavanje. Vikar je također bio dužan brinuti se i za crkvenu imovinu i prihode, što su ujedno bila pitanja koja su ponajviše zanimala i državne vlasti, koje su ih nizom propisa stavljale pod vlastitu kontrolu. Stoga objavljeni dokumenti donose podatke i o načinu upravljanja crkvenom imovinom i prihodima, ali i podatke o cijelom niz drugih administrativnih obveza i poslova vezanih uz vikarsku i župničku službu. Nadalje, spisi omogućavaju uvid u vjersku praksu, oblike narodne pobožnosti i vjersku svakodnevicu i premda se najviše podataka ipak odnosi na liturgijska i pastoralna pitanja, ipak se ne ograničavaju isključivo na njih, nego pružaju informacije i o životu naroda u širem smislu. Naposljetku, okružnice i dopisi vrijedan su izvor za razumijevanje vjerske politike habsburškoga dvora jer mnogi od tih spisa kao osnovu imaju neku od odluka ili naredaba Kraljevskoga Veličanstva u kojima se jasno uočavaju ideje prosvijećenoga apsolutizma i jozefinistička praksa.

Drugi dio čine »Prilozi bio-bibliografiji Stjepana Adžića«. Prvi je prilog prijevod teksta »Novi spomen poznatih objavljenih pisaca Mađara i provincijalaca« Alekseja Horányja (89–95), koji je bio objavljen u Pešti 1798. godine. Riječ je zapravo o onome dijelu navedenoga teksta koji donosi osnovne podatke o životu, školovanju i službi Stjepana Adžića te bibliografiju njegovih djela, pretežno pjesama te nekoliko govora i manjih djela kao što su kratke satire, imendanske čestitke, pozdravi i epigrama. Drugi je prilog tekst Zsófi-je Papp »Život i poezija kanonika Stjepana Adžića (na osnovi bibliografskih podataka)« (97–145). U radu su također prikazani osnovni biografski podatci o Adžiću, pri čemu su osobito vrijedne iscrpne reference na izvore i literaturu te šest priloga u kojima su objavljeni neki od korištenih izvornih dokumenata. Autorica je Adžićevu djelatnost uklopila u širu sliku crkvenih i kulturnih prilika na području Pečuške biskupije te time daleko premašila jednostavan bio-bibliografski pristup donoseći, među ostalim, podatke o brojnim crkvenim ličnostima, posebice onima kojima su bile posvećene Adžićeve prigodnice.

Treći je dio »Pogovor« (149–168) koji je pod naslovom »Dr. Stjepan Adžić (1730.–1789.) kao izvanjski vikar pečuškoga biskupa za Slavoniju« napisao Luka Marijanović. Uz sažeto pojašnjenje institucije izvanjskoga vikara pečuškoga biskupa za Slavoniju, autor je ukratko iznio osnovne podatke o povijesti srijemskoga naselja Nijemci, u kojem su vikari pretežno stolovali i u kojem je Adžić obavljao službu župnika, a zatim se osvrnuo i na prosvjetiteljstvo i njegovu ulogu u crkvenoj organizaciji i vjerskome životu. Kako bi čitatelju olakšao razumijevanje Adžićeva vremena, dao je i kratak osvrt na povijest Pečuške, Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije, odnosno na povijest onih mjesnih Crkava koje su u 18. stoljeću djelovale na području istočne Hrvatske. Autor se naposljetku osvrnuo i na Adžićevu djelatnost kroz svećeničke službe, ocjenjujući ga kao temeljitog i savjesnog, koliko se iz spisa može razabrati.

U »Riječi urednice« (171–177) Anica Bilić ukratko je na neposredan i živ način ukratko prikazala Adžićeva prozna djela (slovarice, početnice, molitvenike, katekizme, propovijedi) i jezik kojim su pisana, zatim okružnice i dopise te napokon iznijela osnovne podatke o kulturnom, nakladničkom i znanstveno-istraživačkom projektu »Život i djelo Stjepana Adžića (1730.–1789.)«. Postavljajući pitanje kome su namijenjena *Sabrana djela*, urednica zaključuje da su namijenjena svakom čitatelju bez obzira pripada li širim čitateljskim krugovima ili uskom profesionalnom krugu specijaliziranom samo za pojedina područja.

Na kraju ovoga prikaza može se zaključiti kako je predstavljena monografija dragocjen prinos poznavanju osobnoga i svećeničkoga lika Stjepana Adžića, a zahvaljujući ponajprije objavljenim i prevedenim povijesnim izvorima, može poslužiti kao vrijedan istraživački poticaj znanstvenicima, ali i zanimljivo štivo široj javnosti, željnoj neposrednoga uvida u život u prošlosti.

Dubravka Božić Bogović